



Mantık Araştırmaları Dergisi

Journal of Logical Studies

Mahiyet – Hakikat İlişkisi | Quiddity – Truth Relationship

Yazar(lar) | Author(s): Hasan AYIK

Bu makaleyi kaynak gösterin | Cite this article:


AYIK, H . "Mahiyet – Hakikat İlişkisi". Mantık Araştırmaları Dergisi 2 (2019): 6-20

Bu makaleye evrimii ulaşın | See this article online:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mader/issue/52241/574226>

ISSN 2687-3125 | e-ISSN 2687-3125

Mahiyet – Hakikat İlişkisi

 Hasan AYIK *

Özet

Bu makalede, klasik mantıkta kavramların çeşitli delaletlerinden olan mahiyet ve hakikatlerin birbirleri ile ilişkileri, epistemolojik açıdan ele alınmaktadır. Bu ilişki biçimi önce kavramsal açıdan ele alınmakta, daha sonra tanım, önerme ve kıyas konularında nasıl bir fonksiyon icra edebileceği değerlendirilmektedir. Buna ilaveten mahiyet ile hakikat arasındaki özdeşlik ilişkisinin, klasik mantığın öngördüğü zorunlu, kesin ve doğru bilgiyi elde edebilmedeki rolü söz konusu edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mantık, Mahiyet, Hakikat, Tümel Kavram, Tekil Varlık, Tümdengelim.



Quiddity – Truth Relationship

In this article, the relationship between “quiddity” and “truth”, which are the various indications of the concepts in classical logic, is discussed from the epistemological perspective. After this relation is discussed with conceptual point of view, it is evaluated how it functions in terms of definition, proposition and syllogism. In addition, the role of the identity relationship between “mahiyet” and “hakikat” in obtaining the necessary, precise and true knowledge required by classical logic is evaluated.

Keywords: Logic, Quiddity, Truth, Universal Concept, Singular Being, Deduction.



Giriş

Bilindiği gibi, mantık ilminde mahiyet (nelik), hakikat (gerçeklik) ve hüviyet (kimlik), kavramların çeşitli delaletleri bahsinde ele alınmaktadır. Mahiyet (Nelik): Tümel bir kavramın yalnız zihindeki fertleri ve bunların

ortak özellikleri dikkate alındığında ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “insan” kavramının sadece zihindeki fertleri ve bunların ortak özellikleri dikkate alınarak, söz konusu kavramın kıvamını oluşturan unsurları (yakın cins ve yakın ayrımı) belirlenerek tam tanımına ulaşmak mümkündür.

Hakikat (Gerçeklik): Tümel kavramı dış dünyada temsil eden, ya da onun kaplamın giren fertlerin tümüdür. Örneğin, “insan” kavramının hakikati, onun dış dünyada temsil eden milyarlarca tekil bireylerin toplamıdır. Bu anlamda bütün kavramların mahiyeti vardır, yani zihinde tasavvur edilebilen her şeyin mahiyeti vardır. Ancak “Kafdağı, Anka kuşu ve Denizkızı” gibi bazı kavramların mahiyeti olduğu halde hakikati yoktur.

Kimlik ise bir kavramın hakikatine giren bireylerden birisinin, özellikleri ile ortaya konulup diğerlerinden ayrılmasıdır. Örneğin insan kavramının kimliği, tekil bir şahıs olan Fatih Sultan Mehmet’tir. Fatih Sultan Mehmet’i kendine özgü nitelikleri ile ortaya koyup diğerlerinden ayırmak, insan kavramının kimliğini ortaya koymaktadır.

Klasik mantığın temelini oluşturan özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin imkansızlığı şeklindeki mantık ilkeleri, bütün mantık konularının temel ölçütleri durumundadır. Bu anlamda kavram zihindeki varlık olarak, onun dış dünyadaki somut tezahürleri olan ayandaki varlıklara özdeş nitelikleri içinde barındırmak durumundadır. Yani ayandaki varlığın ismi, onunla özdeş olan kavrama delalet ettiği gibi, söz konusu kavram da zihni doğrudan müsemmasına götürmelidir. Ancak bu şu şekilde dildeki kelimelerin tam delaleti gerçekleşir ki, bu anlamda terim ile anlamı arasında özdeşlik ilişkisi vardır.

Bölme ve doğal sınıflama ile ortaya çıkan beş tümele dayanan tanım, tam özsel tanım olduğunda tanımlanan ile tanımlayan arasında tam bir özdeşlik ilişkisi bulunmaktadır.

Hasan AYIK

Klasik mantığın tasavvurat kısmında geçerli olan özdeşlik mantığı tasdikatta da aynen geçerlidir. Bu anlamda bir önermeden doğrudan çıkarımla elde edilecek ikinci bir önermenin zihne tek seçenek sunması da önermedeki yüklem konusunun özsel niteliği olmasının bağlıdır. Nitekim böyle bir önerme doğru ise çelişigi ve karşıtı da kesinlikle yanlış olacaktır.

Aynı şekilde konu ile yüklemi özsel bir bağla bağlanan önermelerden oluşan kıyas da kesin doğru sonuç verecektir. Çünkü bu kıyasta sonucun nedeni olan orta terim iki öncülü birbirine özsel bağla bağlanmaktadır. Bu durum, öncülleri kesin zorunlu doğru anlamında yakînî önermelerden oluşan burhanda da böyledir. Denilebilir ki, klasik mantığın temel ilkesi olan özdeşlik, mantık ilminin ortaya koyduğu nesnel düşüncenin epistemolojik değerini de ortaya koymaktadır.

Biz bu makalede mahiyet ile hakikat arasındaki özdeşlik ilişkisini, mantık ilminin temel konuları olan tanım, önerme, kıyas ve burhan çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız.

Mahiyet Nedir?

Aristo'nun tespiti ile kavramların hakikatini oluşturan ayanda varlıklar ya da tekiller, varlığın sayısız çeşitliliği içerisindeki bireyler, en gerçek şeyler olmalarına karşılık, düşünceden kaçmaktadırlar.¹ Yani akıl onları denetlemekte ve kavramakta güçlük çekmektedir. Bireysel olanın bu durumuna benzer şekilde akıl, en genel kavram olan varlık kavramını da kavramakta güçlük çekmekte, sınırlarını belirleyememektedir. Bireysel olanın denetlenemezliği, en genel olanın kavranamazlığı karşısında aklın varlığı kavramasını ve denetlemesini mümkün kılan orta sınıflardır (mutavassıtat). Bu nedenle tür, özellikle de orta tür (nev'ul evsat), akıl için merkezî unsur durumundadır. Bundan dolayı var olanı kavramak isteyen akıl, önce onları

¹ William Dawid Ross, *Aristoteles*, Yayına hazırlayan: Ahmet Arslan, İzmir 1993, s. 32.

türlere ayırmakta, sonra bu türe göre var olanı sınırlayacak cins ve onu bu cins içerisinde diğer türlerden ayıracak ayrımlar belirlemekte, böylece eşyanın mahiyetine ulaşmaktadır.

Örneğin varlık kavramı, beş tümel hiyerarşisi içerisinde en üst cins (cinsü'l a'lâ) olduğu için tam tanımı yapılamamaktadır. Çünkü bir şeyin tanımını yapabilmek için onu tür yapmak ve yakın cinsi ile yakın ayrımını bulmak gerekmektedir. En üst cins olan “varlık” kavramından daha genel bir tümel olmadığı için onu tür yapmak imkansızdır. Varlık kavramı tür olmayınca onu türdeşlerinden ayıracak özsel ayrımı da bulunmamaktadır. Bu anlamda varlık, bütün eşyaya yüklem olduğu halde ona yüklem olabilecek daha genel bir tümel bulunmamaktadır.

Bunun yanında en alt tür olan bireylerin de tam tanımı yapılamamaktadır. Çünkü bireyleri de tanımlayabilmek için tür yapmak gerekmektedir. Ontolojik yapısı gereği birey olan tümel olamaz. Bireyler tür olamayınca, onları türdeşlerinden, tam anlamıyla ayırabilecek özsel ayrımları da olmamaktadır. Çünkü bir niteliğin özsel nitelik ya da yakın ayrım olabilmesi için türün bütün fertlerinde ve sürekli olması, başka türlerde olmaması, kaldırıldığında türün kıvamını kaybetmesi gerekmektedir. Örneğin insan kavramının içleminde akıllı, irade sahibi, nefes alıp veren, yürüyen, yaşlı, genç ve benzeri nitelikler bulunmaktadır. Bunlardan birinin özsel nitelik olabilmesi için yukarıdaki niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu anlamda tekil bireylere özgü nitelikler, özsel nitelik değil ancak magazin olabilirler. Çünkü bu nitelikler ne sürekli ne de bireyin kıvamını oluşturan niteliklerdir. Sürekli olan ve kıvam oluşturan nitelikler, sadece tekil bireyde değil aynı zamanda söz konusu bireyle özdeş olan diğer fertlerde de olabilen niteliklerdir.

En üst tümel olan varlık cinsinin tanımlanamazlığı, tekil olanın denetlenemezliği karşısında orta tür tanımının mihrinde bulunan, mahiyeti oluşturularak özsel tanımı mümkün kılan tümel durumundadır. Bu anlamda

Hasan AYIK

tür, mantık ilminin de temelini oluşturmaktadır. Orta tür, tanımda temel unsur olduğu gibi, tüm dengelimsel kıyasın da temel unsuru durumundadır. Çünkü, kıyastaki büyük terimle küçük terim arasındaki özsel ilişkiyi kurarak, sonucun nedenini oluşturmaktadır.

Mahiyet, türün kıvamını oluşturan yakın cins ile yakın ayırmadan oluşurken, üçü de özsel tümeller olarak özsel tanımın temelini oluşturmaktadır.

Mahiyet- Hakikat İlişkisinin Epistemolojik Boyutu

İbn-i Sina ve Gazali gibi filozoflar, mahiyetin karşılığı olan zihni varlığı ilmi varlık olarak kabul etmektedirler.² Bu bağlamda onlar, varlıkları dış dünyada (âyanda) varlık, zihinde varlık, dilde varlık ve yazıda varlık olmak üzere dörde ayırmaktadır. Dış dünyadaki varlık aslî ve hakikî varlık, zihindeki varlık ilmî varlık, dildeki varlık ise göstergesel varlıktır. Semanın dış dünyada bizzat kendisi hakikî varlık, onun zihnimizdeki formel varlığı zihnî varlık, "s-e-m-a" harflerinden oluşan ve iletişimde gösterge/sözcük olarak kullanılan "sema" da dilde varlık olmaktadır. Sema sözcüğü, zihindeki varlığın göstergesidir. Zihindeki varlık da varlığını dış dünyadaki gerçek varlıktan almaktadır. Bu varlık türü farklı zihin, kültür ve ülkeye göre değişiklik göstermez.

Varlığın doğal düzeninden soyutlanarak zihne konu olan ya da zihni varlık haline gelen beş tümel, her türlü değişimden uzak soyut kavramlar olarak, matematikte olduğu gibi, kesin ve değişmez tanımları vermektedir.

Mahiyeti oluşturan tümel niteliklerin kendilerinden soyutlandığı tekil varlıkların toplamı olan hakikat (âyanda varlık) ile mahiyet (zihinde varlık)

² Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, el-Maksadu'l-esnâ fi şerhi meanî'l-esmaillahi'l-hüsnâ, nşr.: Bessam Apbduvahheb el-Câbî, el-Ceffan ve'l-Câbî li't-tiba ve'n-neşr, Limassol 1987, s.47. İbn-i Sina, Mantığa Giriş, Çeviren: Ömer Türker, Litera Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 17.

arasında ters orantılı ilişki vardır. Yani birisi arttıkça diğeri eksilmektedir. Örneğin canlı kavramı, bitkisel ve biyolojik bütün canlıları içine alırken, söz konusu kavramın içleminde olan “akıllı olmak” niteliğini söylediğimizde, kapsamına giren bitkisel canlılar dışarıda kaldığı gibi biyolojik canlılardan da sadece insan kalmaktadır. Kavramların içlemi aynı zamanda mahiyeti, kapsamı da hakikatini oluşturduğu için mahiyet temele alındığında hakikat azalmakta, hakikat temele alındığında mahiyet azalmaktadır.

Aristoteles mantığı, formel bilim olarak kavramların kaplamalarından çok içlemlerini dikkate almaktadır ki, yukarıda da belirttiğimiz gibi, mahiyetin oluşturucu unsurları içleme aittir. Bunun yanında formel mantık, kavramların kaplamalarına karşılık gelen hakikatlerini de dikkate almak durumundadır. Çünkü mahiyetin kıvam oluşturucu unsurlarından oluşan tanımın, tam tanım olabilmesi hakikatine özdeş olması gerekmektedir.

Örneğin öğrenci kavramının mahiyeti, hakikatini oluşturan tekil öğrencileri değil de zihindeki öğrenciler (ideal öğrenciler) dikkate alınarak şöyle oluşturulmaktadır: Öğrenci, “bilgiyi talep eden”, “okula devam eden”, “derslerine muntazaman çalışan”, “derslerini dikkatle dinleyen” insandır. Bu ve bunun gibi nitelikler öğrencinin mahiyetini ve mahiyetinin kıvamını oluştururlar. Yani birisi, “Haddi zatında öğrenci nedir?” diye sorduğunda verilecek cevap bu mahiyette olacaktır.

Öğrencinin hakikatini (gerçekliğini) oluşturan dış dünyadaki öğrencilerin bir kısmı ya da çoğunluğu, öğrenci kavramının mahiyetinde olan, yukarıda saydığımız niteliklerin büyük bir kısmını yerine getiremeyebilir. Yani gerçek dünyadaki öğrenciler “okula düzenli bir şekilde devam etmeyen”, “derslerini dikkatle dinlemeyen”, “bilgiyi talep etmeyen” gibi olumsuz niteliklere sahip olabilirler. Eğer öğrenci kavramının mahiyeti, hakikatinin kapsamına giren tekil öğrencilere bakılarak oluşturulacak olursa söz konusu kavram, ontolojik temelini de kaybeder. Daha doğrusu öğrenci varlığının kıvamını kaybeder.

Hasan AYIK

Buna karşılık, öğrenci kavramının mahiyetindeki nitelikleri temele alarak gerçek dünyadaki öğrencileri değerlendirecek olursak ortada öğrenci diye bir şey kalmayabilir.

Çünkü mahiyet alanında oluşturulan kavramlar ve bunlardan oluşan tanımlar, akıl doğrusu (aklî bedihiyât) olarak zorunlu doğrulardır. Buna karşılık hakikat alanındaki reel varlıklar, olgu doğruları olarak olumsal doğrulardır.³ Bu nedenle akıl doğrusunun konumlandığı mahiyet alanını merkeze alan düşünürler, bilgiyi her türlü değişimden uzak, zaman ve mekân üzerinde bir alanda konumlandırmakta, bilgiyi olgusal alanın (gerçeklik alanının) her türlü değişiminden uzak tutmaktadır.

Örneğin Platon'un Devlet diyalogunda "Çobanlık nedir?" sorusu tartışılırken bir taraf der ki, çobanlık, koyunlarını onların iyiliği için değil de boğazına düşkün birinin onları şöenlerde yemek ya da bir tüccar gibi pazarlarda satmak için beklemektir. Buna karşılık Sokrates der ki, çobanlık sanatı, güttüğü koyunlar için en iyisini yapmaktan öte bir şey değildir; çünkü çobanlık özüne uygun olduğu müddetçe çoban yaptığı işin erdemlerini yeterince taşımaktır⁴ Bundan hareketle denilebilir ki, "Bir şey özünde nedir?" diye sorulduğunda, aslında onun mahiyeti sorulmaktadır. Bu soruya verilen cevap da onun mahiyetini oluşturan özsel niteliklerini ortaya koyarken aynı zamanda hakikatine de özdeş olmak durumundadır. Bu özdeşliğin sağlanabilmesi için kavramların gerçeklik dünyasındaki karşılıklarını oluşturan tikel durumlar değil, özlerini ortaya koyan ve hakikatlerine karşılık gelen ideal durumlar dikkate alınmalıdır.

Mantık ilmi, fikrin doğrusunu yanlışından ayıran bir alet olduğu için kavramların hakikatinden (gerçekliğinden) çok mahiyetini temele almak

³ Ahmet Cevdet Paşa, Mi'yâr-ı Sedât, Sadeleştiren: Hasan Tahsin Feyizli, Fecr Yayınları, Ankara 2018, s. 132, 133.

⁴ Platon, Devlet, Çeviren Hüseyin Denirhan, Palme Yayıncılık, Ankara 2002, s. 42.

durumundadır. Ancak mantığın formel yönü uygulamanın önün geçtiğinde evham ve hayallerin bile hakikat (gerçeklik) yerine konulmasının önü açılmaktadır.⁵ Bu nedenle kavramların mahiyeti yanında hakikatlerinin de belli ölçülerde dikkate alınması, örneğin tümdengelimsel kıyasın zorunlu, doğru olan sonucunun sıhhatinin öncüllerin sıhhatine bağlı olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bundan dolayı formel mantık, gerek tanımın iki unsuru olan tanımlanan ile tanımlayanın birbirine denk olması, gerek önermelerin içeriklerine uygun olması meselesi önem arz etmektedir.

Bu anlamda klasik mantığın tasavvurat kısmının meyvesi olan tanımın tam olabilmesi için yukarıda da belirttiğimiz gibi, tanımlayan unsurların hakikatlerine özdeş olması gerekmektedir. Örneğin “İnsan, konuşan biyolojik canlıdır” şeklindeki tanımda tanımlanan “insan” ile tanımlayan “akıllı biyolojik canlı” unsurları birbirine hem özdeş hem de denktir. Yani “insan” kavramının hakikatini oluşturan fertlerin tümü, “akıllı biyolojik canlı” kavramlarının kaplamalarına denktir. Bu nedenle bunlar yer değiştirdiğinde herhangi bir sorun olmamaktadır. Yani bu tanımda tanımlanan “insan” ile tanımlayan “akıllı biyolojik canlı” yer değiştirerek “Akıllı biyolojik canlı, insandır” denilirse tanımdaki denklik bozulmamaktadır. Böyle bir tanımda tanımlayan, zihni tam olarak tanımlanana götürmektedir.

Tam özsel tanımdaki bu duruma karşılık eksik tanımda tanımlayan, zihni tanımlanana değil başka şeylere götürmektedir. Çünkü tanımlayanın kaplamı tanımlananın kaplamından çok fazladır. Örneğin, “insan, iki ayaklı biyolojik canlıdır” denildiğinde tanımlanan “insan” kavramının hakikati ile “iki ayaklı biyolojik canlı” kavramlarının hakikatleri denk değildir. Bu nedenle söz konusu tanımda tanımlanan ile tanımlayan tam olarak döndürülemediği gibi,

⁵ Ali Sedat, Mizanu'l-Ukûl fi'l-Mantık ve'l-Usul, Karabet Matbaası, İstanbul 1303h., s. 9.

Hasan AYIK

tanım insan zihninin tanımlanan “insan” kavramından uzaklaştırarak, diğer iki ayaklı biyolojik canlılara doğru yönlendirebilmektedir

Mahiyet ile hakikat arasındaki özdeşlik ilişkisi klasik mantığın ikinci temel unsuru olan tasdikât konusunda da kendisini göstermektedir. Bu anlamda doğrudan ve dolaylı çıkarımların doğruluk değerlerinin tespitinde de mahiyet ile hakikat arasındaki özdeşlik ilişkisi dikkate alınmaktadır.

Bilindiği gibi doğrudan çıkarımlar olan önermeler arası ilişkiler, çoğunlukla zihne doğru- yanlış gibi iki kesin durum sunmadığı için klasik mantıkçılar bu konuda sadece çelişik önermeleri dikkate almışlar diğerlerini çoğunlukla dikkate almamışlardır. Ancak bu durum olmuş, bitmiş, karara bağlanmış fikirleri ifade eden önermeleri oluşturan terimlerin hakikatleri ile ilişkileri dikkate alındığında bir takım epistemolojik değerlendirmeler yapabilme imkânı vermektedir. Örneğin birbirinin çelişigi olan “Bütün insanlar canlıdır” ile “Bazı insanlar canlı değildir” gibi iki önermeden biri doğru ise diğeri kesinlikle yanlıştır. Bu iki çelişik önerme asla bir arada bulunmaz. Zaten iki çelişik fikir de birbiri ile hiçbir noktada kesişmez. Çünkü insan kavramının kapsamına giren ya da hakikatini oluşturan bütün fertlere “canlı” dedikten sonra onların bir kısmına “canlı değildir” demek, açık bir çelişkiyi ortaya koymaktadır.

Her ne kadar karşıt ve altık önermeler, zihne doğru yanlış gibi iki şık sunmadıkları, bazen ikisi birden yanlış bazen de ikisi birden doğru olabildiği için bazı mantıkçılar tarafından dikkate alınmamışsa da söz konusu önermeler, insanların çoğunluğu tarafından kullanılan ve doğru olmadıkları halde doğruluğunda diretilen fikirlere alet edilmektedir.

Bu anlamda “iki tümel önermeden biri doğru ise diğeri kesinlikle yanlıştır” kuralı gereği, birbirinin karşıtı olan tümel olumlu önerme ile tümel olumsuz önermeden biri doğru ise diğeri kesinlikle yanlıştır. Ancak söz konusu iki karşıt önermeden birinin doğru olabilmesi için yüklem özsel

yüklem olması gerekmektedir. Örneğin “Bütün insanlar canlıdır” önermesi kesinlikle doğrudur. Çünkü “canlılık” niteliği, insan kavramının kıvamını mahiyetini oluşturmakta ve kaplamının tamamını kapsamaktadır. Hal böyle olunca bu önermenin karşıtı olan, “Hiçbir insan canlı değildir” önermesi kesinlikle yanlış olmaktadır. Çünkü bu önerme, insan kavramından canlı olma niteliği gibi özsel bir niteliğini tamamen kaldırmaktadır. Buna karşılık, “Bütün İnsanlar zengindir” gibi bir tümel olumlu önerme yanlış olduğu gibi, karşıtı olan “Hiçbir insan zengin değildir” önermesi de yanlış olmaktadır. Çünkü “zengin” olma niteliği, insanın özsel niteliği olmadığı gibi, onun hakikatini de tam olarak kapsamamaktadır.

Bu durum göstermektedir ki, bir konunun özsel niteliği belirlenebiliyorsa o konuda tümel hüküm vermek mümkündür. Ancak özsel niteliği belirlenemeyen konularda tümel hükümlerden kaçınmak gerekmektedir. Bunun yanında özsel niteliği belli olan bir konu üzerine verilmiş tümel hükme de inaden karşı çıkmamak gerekmektedir ki, bu durum Adabü'l bahs ve'l münazar ilminde, kesin doğru olan bir fikre kibriden dolayı karşı çıkmak anlamında “mukabere” olarak isimlendirilmektedir ⁶

Tümel önermenin bu durumuna karşılık, aynı konu ve yüklemde oluşan iki karşıt tikel önermenin ikisi de birden doğru olabilmektedir. Örneğin “Bazı insanlar öğretmendir” önermesi doğru olduğu gibi, karşıtı olan “Bazı insanlar öğretmen değildir” önermesi de doğrudur. Konu ve yüklemi aynı olan iki tikel önermenin aynı anda doğru olması, yüklemelerinin konunun hakikatinin bir kısmına karşılık gelmesi ve özsel nitelik olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bu anlamda ideolojiler çoğunlukla konularının gerçekliğine mutabık olmayan, ya da hakikatlerini tam olarak karşılamayan fikirleri tümel önerme kalıbında ortaya koydukları için karşıtlarını beslerler. Denilebilir ki, her

⁶ Ahmet Cevdet Paşa, Âdâb-ı Sedad, Mantık Metinleri 2 içerisinde, İşret Yayınları, İstanbul 1998, s. 116.

Hasan AYIK

ideoloji karşıtını doğurur, onula beraber olur, ondan beslenir; o olmazsa varoluş nedenini kaybeder.

Bunun yanında klasik mantığın uygulama alanı olan beş sanat konusunun başında önermeler içerikleri açısında ele almakta “yakîn, taklit, cehl-i mürekkep ve zan” olarak kategorize edilmektedir. Bu anlamda önermelerin doğruluğu, onları oluşturan kavramların gerçeğe tam olarak uygunluğu sayesinde olmaktadır. Örneğin “taş, serttir” önermesinde” taş” kavramı ile “sert” kavramı arasında kurulan bağ, gerçeğe tam olarak uygun olduğunda söz konusu önerme yakîn- kesin, zorunlu, doğru- önerme olmaktadır. Buna karşılık “Ağaç, yeşildir” önermesinde “ağaç” ile “yeşil” kavramları arasında aklın kurduğu bağ, gerçekte ağaç bazen yeşil bazen de başka renkte olabileceği için, gerçeğe tam olarak uymamaktadır. Bu nedenle söz konusu önerme yakîn değil zan ifade etmektedir.

Birinci önerme olan yakîn önermede “taş”, ikinci önermede ise “ağaç” kavramının hakikati dikkate alındığında söz konusu önermelerin doğruluk değerı tam olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar dikkate alınmadığında, yukarıda da belirttiğimiz gibi evham ve hayaller üzerine hüküm verilebilmektedir.

Sonuç

Kuşkusuz klasik mantığın temelini formel yönü oluşturmaktadır. Ancak mantığın sadece formel olarak ele alınması da onu gerçeklikten uzaklaştırmaktadır. Nitekim Osmanlı medreselerindeki mantık eğitimi sadece formel olarak verildiği için evham ve hayallere varlık verilecek kadar mantık ilmi gerçeklikten uzaklaşmıştır.

Klasik mantığa baştan aşağı rengini veren özdeşlik ilkesi, sadece formel olarak değil de içeriksel olarak da ele alındığında mantık ilminin bütün konularını gerçeklik dünyasına bađladđını görmek mümkündür. Bu durumu zihni varlığa dayanan ve formel yönü ağır basan mahiyetle onun somut

tezahürleri olan hakikat arasında görmek mümkündür. Bu ikisi arasındaki ilişkinin gereği, mantık ilminin diğer konularının da gerçeklikle ilişkisinin önünü açmaktadır.



Kaynakça

Ahmet Cevdet Paşa, Âdâb-ı Sedad, Mantık Metinleri 2 içerisinde, Yayına Hazırlayan, Kudret Büyükcoşkun, İşaret Yayınları, İstanbul 1998.

Ali Sedat, Mizanu'l-Ukûl fi'l-Mantık ve'l-Usul, Karabet Matbaası, İstanbul 1303h.

Ahmet Cevdet Paşa, Mi'yâr-ı Sedât, Sadeleştiren: Hasan Tahsin Feyizli, Fecr Yayınları, Ankara 2018.

Ahmet Cevizci, Bilgi Felsefesi, Say Yayınları, İstanbul 2012.

Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, el-Maksadu'l-esnâ fi Şerhi Meani'l-Esmâillahi'l-Hüsnâ, nşr.: Bessam Aşşbduvahheb el-Câbî, el-Ceffan ve'l-Câbî li't-tiba ve'n-neşr, Limassol 1987.

İbn-i Sina, Mantığa Giriş, Çeviren: Ömer Türker, Litera Yayıncılık, İstanbul 2006.

Mübahat Türker-Küyel, Aristoteles ve Farabî'nin Varlık ve Düşünce Öğretileri, DTCF.Yayınları, Ankara 1989.

Platon, Devlet, Palme Yayıncılık, Ankara 2002.

William Dawid Ross, Aristoteles, Yayına hazırlayan: Ahmet Arslan, İzmir 1993.



Quiddity – Truth Relationship

Hasan AYIK *

Extended Abstract

In this article, the epistemological relationship between the concepts of nature and the concepts of truth that are processed under the title of

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt University. drhasanayik@gmail.com

Hasan AYIK

various signs of concepts in the science of logic is discussed. While the nature of the concepts which have imagination in the mind corresponds to the existence of the conceived things in the mind, the truth of them corresponds to the existence in the external world. The nature also meets the definition in terms of revealing the essential features of what is conceived.

The nature corresponds to beings in the mind while the truth corresponds to beings in the external world. Though the beings in the external world that correspond to the nature are real beings, the mind has difficulty in grasping them. For this reason, the basic element of reason is not concrete partial beings but abstract universal concepts. In this sense, mental beings that form the basis of the nature are five universals that reveal the rational classification of existence.

Close Genus which is one of the five universals that are divided into two groups as essential and relational universals enable full essential identification as close distinctions and essential species universals while revealing exactly the nature of the things at the same time. In addition, specificity and correlation reveal incomplete definition as relational universals.

The reason why the definition is complete is the relationship of identity established between the nature and the truth. On the other hand, the definition is incomplete if there is not such a relationship between them.

Identifier and identified are identical in the full essential definition. In other words, the close genus that constitutes the identifier and the nature revealed by the close distinction are identical to the truth of the identified species. For example, if we define the "human" species as "thinking biological creature", the truth of the human which is identified in this definition is identical with the essence of being a biological creature which reveals its full definition.

On the other hand, the species defined in the missing definitions and the relational universals in defining position are not identical to each other. For example, if we define the "human" species as "thinking substance", the "thinking substance" in the defining position is not identical to the "human" species in the defined position. If there is no identity between the identified and the identifier, the definition will also be incomplete.

It is also possible to see this situation in the definition in the relations of propositions which are direct inferences and comparisons. For example, if one of the two universal positive propositions with the same subject and predicate is absolutely true, the opposite must be absolutely false because the predicate in the universal positive proposition that is true reveals the essential nature of the subject. For example, in the universal positive proposition “All human beings are alive”, the predicate “live” constitutes the essential feature of the term “human beings”, which is the subject of the proposition, and encompasses its truth. This is why the opposite of the proposition “No human beings is alive” is absolutely false.

On the other hand, two opposing universal propositions with predicates which are not the essential feature of the subjects, may be wrong together. For example, the universal positive proposition “All people are old” is wrong, and the universal negative proposition “All people are not old” is also wrong. Because in both propositions, predicate is not the essential feature of the subject. In other words, the nature of the predicate does not fully cover the truth of the subject.

In contrast to this situation in universal propositions, two of the opposing particular propositions with predicates which are not the essential feature of the subjects can both be true. For example, the particular positive proposition “Some people are old” is correct, and the particular negative proposition “Some people are not old” is also correct because predicate is not the essence of the subject. In other words, the nature of the predicate does not fully cover the truth of the subject.

The relation of identity between the nature and the truth is also a valid criterion for the accuracy of the result of the deductive comparison. In this sense, if the relationship between the first and the second precursors of deductive comparison is the essential relationship, then the result is certainly true. For example, in the expression “All human beings are alive. Ali is a human being. Then, Ali is also alive.”, the term “human being” establishes the relationship between the first precursor “All human beings are alive.” and “Ali is a human being.” It also establishes an essential relationship between the big term “alive” and the small term “Ali.”

As it can be seen, in order for the definition to be a full essential definition, the proposition to be definite-mandatory-correct, and the result of the comparison to be precise, the terms that make up the proposition

Hasan AYIK

and comparison should be essential universals, and the relationship between them has to be an identity relationship. The existence of the essentiality of the relationship between both concepts and propositions depends on the fact that the relationship between the nature and the truth of mentioned concepts is identity relationship.

As it is known, logic is formal science with one aspect and contextual science with other aspect. Logic, which is formal science, looks at the form rather than the content of the idea, while contextual logic looks at the content of the idea. The fact that the contextual aspect of logic is more prominent than the formal aspect leads to the confusion of this science with metaphysical elements. On the other hand, the fact that the formal aspect comes to the fore leads to conviction even on suspicions and dreams.

In this sense, the nature is based on existence in the mind and feeds the formal aspect of the science of logic, while the truth feeds the contextual aspect. However, in the historical process, when the formal aspect came to the forefront rather than the content of the science of logic, the truth of the concepts fell to the secondary position and their nature came to the fore. This situation has caused in the science of logic that even suspicions and dreams gained ontological status by considering the imagination of existence.

The fact that the idea moved away from the content and relied on suspicions and dreams has alienated the science of logic from the reality and rendered it dysfunctional to a certain extent. This article draws attention to the relationship between the truth and the nature. It also tries to put forward the necessity and possibility of the relationship between reality and the idea formed by the laws of the science of logic.